

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ, ЕКОНОМІЧНИХ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Зінухова В. М.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими трансформаційними процесами, що охоплюють практично всі сфери функціонування держави – правову, економічну та управлінську. Особливої актуальності ці процеси набувають в умовах воєнного стану, коли суттєво зростає навантаження на систему кримінальної юстиції, підвищуються ризики правопорушень, а також актуалізується необхідність забезпечення балансу між публічними інтересами, безпекою держави та дотриманням прав і свобод людини.

У таких умовах кримінальна юстиція перестає розглядатися виключно як сукупність правових механізмів протидії злочинності, а постає як складна багаторівнева система, функціонування якої безпосередньо залежить від ефективності економічних процесів та якості публічного управління. Зокрема, фінансово-економічна нестабільність, трансформація господарських відносин, зміни у сфері державного управління та цифровізація суспільства істотно впливають як на структуру злочинності, так і на способи її виявлення, попередження та розслідування.

Водночас сучасні виклики, зумовлені воєнними діями, глобалізаційними процесами, євроінтеграційними прагненнями України та впровадженням новітніх технологій, формують принципово нове середовище функціонування правових інститутів. Це потребує переосмислення традиційних підходів до регулювання суспільних відносин і зумовлює необхідність застосування міждисциплінарних методів дослідження, які дозволяють комплексно оцінити взаємозв'язок правових, економічних та управлінських факторів.

Особливої уваги в цьому контексті набувають питання взаємодії кримінального права з економічними процесами, зокрема у сфері фінансових правопорушень, порушень у сфері охорони здоров'я, а також забезпечення належного рівня правового регулювання в умовах форс-мажорних обставин, пов'язаних із воєнним станом. Не менш важливим є і вплив управлінських рішень на ефективність функціонування органів кримінальної юстиції, включаючи питання організації їх діяльності, впровадження інноваційних технологій та забезпечення прозорості й підзвітності.

З огляду на це, міждисциплінарний підхід виступає не лише методологічною основою дослідження, а й необхідною умовою формування ефективної моделі розвитку кримінальної юстиції. Такий підхід дозволяє інтегрувати досягнення різних галузей знань – права, економіки, публічного

управління, а також інформаційних технологій – з метою вироблення комплексних рішень щодо протидії сучасним викликам.

Крім того, важливим напрямом є адаптація національного законодавства та практики його застосування до європейських стандартів, що передбачає не лише формальне запозичення норм, а й їх глибинну імплементацію з урахуванням національних особливостей та поточних умов функціонування держави. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання забезпечення верховенства права, правової визначеності та ефективності правозастосування.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення процесів трансформації кримінальної юстиції крізь призму взаємодії правових, економічних та управлінських систем. Такий підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти сучасні тенденції розвитку, але й сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування відповідних інститутів у складних умовах сучасних викликів.

Метою дослідження є визначення теоретичних та прикладних засад розвитку правових, економічних і управлінських систем у контексті трансформації кримінальної юстиції, а також обґрунтування напрямів підвищення ефективності їх функціонування в умовах сучасних викликів.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань: проаналізувати сучасні підходи до розуміння трансформації кримінальної юстиції; дослідити вплив економічних факторів на формування та динаміку злочинності; визначити роль публічного управління у забезпеченні ефективності діяльності органів кримінальної юстиції; охарактеризувати вплив воєнного стану на правове регулювання та правозастосовну практику; окреслити перспективи впровадження міждисциплінарних підходів у дослідженні та практиці кримінальної юстиції.

Таким чином, обрана тема є своєчасною, науково обґрунтованою та має значний теоретичний і практичний потенціал, що визначає доцільність і важливість проведення даного дослідження.

1. Теоретико-методологічні засади міждисциплінарного підходу у дослідженні трансформації кримінальної юстиції

Сучасний розвиток кримінальної юстиції відбувається в умовах суттєвих суспільних трансформацій, що зумовлює необхідність перегляду традиційних наукових підходів до її дослідження. Класичне розуміння кримінальної юстиції як виключно правового інституту, спрямованого на протидію злочинності шляхом застосування норм кримінального права та процесу, поступово трансформується у більш складну, багатовимірну систему, що функціонує на перетині права, економіки, публічного управління та інших сфер суспільного життя.

У цьому контексті особливої актуальності набуває міждисциплінарний підхід, який передбачає інтеграцію методів, принципів і теоретичних конструкцій різних галузей знань для комплексного аналізу досліджуваного явища. Такий підхід дозволяє подолати обмеженість вузькогалузевого бачення

та забезпечити більш глибоке розуміння процесів, що відбуваються у сфері кримінальної юстиції¹.

Методологічною основою міждисциплінарного підходу виступає системне бачення кримінальної юстиції як відкритої соціальної системи, що перебуває у постійній взаємодії з зовнішнім середовищем. У межах цього підходу кримінальна юстиція розглядається не лише як сукупність норм і інститутів, а як динамічний механізм, ефективність якого залежить від економічних умов, рівня інституційного розвитку держави, якості управлінських рішень та соціокультурних факторів.

Важливим елементом теоретико-методологічних засад є використання системного методу, який дозволяє дослідити структуру кримінальної юстиції, виявити взаємозв'язки між її елементами та визначити закономірності її функціонування і розвитку. У цьому аспекті кримінальна юстиція постає як цілісна система, що включає органи досудового розслідування, прокуратуру, суди, органи виконання покарань, а також інші інституції, діяльність яких спрямована на забезпечення правопорядку³.

Поряд із системним методом важливе значення має функціональний підхід, який акцентує увагу на ролі окремих елементів системи кримінальної юстиції у забезпеченні її ефективності. Зокрема, аналіз функцій дозволяє оцінити, наскільки діяльність відповідних органів відповідає поставленим цілям, а також виявити наявні дисфункції та проблеми, що потребують вирішення.

Не менш значущим є інституційний підхід, який передбачає дослідження кримінальної юстиції крізь призму функціонування формальних та неформальних інститутів. У межах цього підходу увага зосереджується на правилах, нормах та практиках, що визначають поведінку суб'єктів кримінальної юстиції, а також на впливі інституційного середовища на ефективність правозастосування. Інституційний аналіз дозволяє врахувати такі фактори, як рівень корупції, якість законодавства, ступінь незалежності судової влади та ефективність механізмів контролю⁴.

Особливе місце у структурі міждисциплінарного підходу займає економічний аналіз права, який дає можливість оцінити кримінальну юстицію з точки зору витрат і вигод, ефективності використання ресурсів, а також впливу економічних стимулів на поведінку суб'єктів правовідносин. Застосування цього підходу є особливо актуальним в умовах обмеженості ресурсів, коли виникає необхідність оптимізації діяльності органів кримінальної юстиції та підвищення результативності їх функціонування.

¹ Foglesong T., Solomon P. Crime, Criminal Justice and Criminology in Post-Soviet Ukraine. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/crime-criminal-justice-and-criminology-post-soviet-ukraine>.

² Kolodyazhny M. Criminological System of Ukraine: Features, Concept, Structure. *Проблеми законності*. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/341776>.

³ Bohatyrova O. Criminological Analysis and its Economic Aspect of the Crime Rate in Ukraine. *International Journal of Management*. Volume 11. Issue 5. 2020. P. 1214–1224. URL: https://iaeme.com/Home/article_id/IJM_11_05_109.

⁴ Firearms control as an element of criminological security in the concept of transitional justice for Ukraine. *Публічне право*. № 171. С. 195–221. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/803>.

Крім того, важливим є управлінський (менеджеріальний) підхід, який передбачає аналіз кримінальної юстиції як об'єкта публічного управління. У межах цього підходу досліджуються питання стратегічного планування, організації діяльності, координації між різними органами, а також впровадження інноваційних технологій і сучасних управлінських практик. Особливу роль тут відіграють процеси цифровізації, які відкривають нові можливості для підвищення прозорості, ефективності та підзвітності системи кримінальної юстиції^{5 6}.

Суттєве значення має також компаративний метод, який дозволяє здійснювати порівняльний аналіз національної системи кримінальної юстиції з відповідними системами інших держав. Це сприяє виявленню кращих практик та формуванню рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства і правозастосовної діяльності з урахуванням міжнародних стандартів.

У сучасних умовах особливого значення набуває також врахування впливу екстраординарних факторів, зокрема воєнного стану, на функціонування кримінальної юстиції. Це зумовлює необхідність адаптації методологічних підходів до дослідження з урахуванням підвищеного рівня ризиків, змін у структурі злочинності, а також трансформації механізмів правового регулювання^{7 8}.

Таким чином, міждисциплінарний підхід виступає ключовим інструментом дослідження трансформації кримінальної юстиції, оскільки дозволяє інтегрувати різні наукові перспективи та забезпечити комплексне бачення досліджуваних процесів. Його застосування сприяє не лише поглибленню теоретичних знань, але й формуванню практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності функціонування системи кримінальної юстиції в умовах сучасних викликів.

2. Вплив економічних та управлінських факторів на функціонування системи кримінальної юстиції в умовах сучасних викликів

Функціонування системи кримінальної юстиції в сучасних умовах визначається не лише правовими нормами та інституційною побудовою, а й значною мірою залежить від економічних та управлінських факторів, які формують середовище її діяльності. У період глибоких соціально-економічних трансформацій, зокрема в умовах воєнного стану, ці фактори набувають визначального значення, впливаючи як на характер злочинності, так і на ефективність протидії їй.

⁵ Mirta B. Gordon, J. R. Iglesias, Viktoriya Semeshenko, J.-P. Nadal. Crime and punishment: the economic burden of impunity. URL: <https://arxiv.org/abs/0710.3751>.

⁶ Kaliuha K., Deiev M., Voronova O., Zinukhova V., Yerenko D., Shalko M. Financial aspects of healthcare offenses. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2025. № 5 (64). P. 639–652.

⁷ Зінухова В. М. Щодо обставин непереборної сили під час воєнного стану. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лют. 2023 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 604 с. С. 162–165.

⁸ Зінухова В. М., Великий О. В. Актуальні питання правового регулювання. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2024. № 4 (131). 316 с. (С. 174–183).

Економічні процеси виступають одним із ключових детермінантів злочинності. Зміни у рівні економічного розвитку, структурі ринку праці, доходах населення, інвестиційній активності та фінансовій стабільності безпосередньо впливають на криміногенну ситуацію в державі. Економічна нестабільність, зростання безробіття, інфляційні процеси та нерівномірний розподіл ресурсів створюють передумови для зростання як загальнокримінальних, так і економічних правопорушень. Водночас розвиток ринкових відносин і ускладнення фінансових інструментів зумовлюють появу нових форм злочинної діяльності, зокрема у сфері фінансів, охорони здоров'я, цифрової економіки^{9 10 11 12}.

Особливу увагу належить приділити феномену економічної злочинності, який у сучасних умовах набуває системного характеру. Фінансові правопорушення, зловживання у сфері бюджетних коштів, корупційні прояви та злочини у сфері публічних закупівель не лише завдають значних матеріальних збитків державі, а й підривають довіру до інститутів влади, що у свою чергу негативно впливає на ефективність функціонування всієї системи кримінальної юстиції. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція економічного аналізу у процес формування кримінально-правової політики, що дозволяє оцінювати ефективність правових норм з точки зору їх економічних наслідків^{13 14 15 16}.

Не менш важливим є вплив ресурсного забезпечення на діяльність органів кримінальної юстиції. Обмеженість фінансових ресурсів, характерна для умов воєнного стану, зумовлює необхідність їх раціонального розподілу та ефективного використання. Недостатнє фінансування правоохоронних органів, судової системи та установ виконання покарань може призводити до зниження якості розслідувань, затягування судових процесів, погіршення умов утримання осіб, а також зростання корупційних ризиків. У зв'язку з цим актуалізується питання підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, впровадження сучасних фінансово-управлінських механізмів та оптимізації витрат.

У свою чергу, управлінські фактори відіграють не менш значущу роль у забезпеченні ефективності функціонування системи кримінальної юстиції. Якість управлінських рішень, рівень координації між різними органами,

⁹ Garoupa N. *Economic Analysis of Law*. New York : Aspen Publishers, 2009. 286 p.

¹⁰ Becker G. S. *Crime and Punishment: An Economic Approach*. *Journal of Political Economy*. 1968. Vol. 76. № 2. P. 169–217.

¹¹ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). *European Judicial Systems – Efficiency and Quality of Justice*. Strasbourg : Council of Europe, 2022. 400 p. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej>.

¹² Transparency International. *Corruption Perceptions Index*. 2023. URL: <https://www.transparency.org>.

¹³ Stigler G. J. *The Optimum Enforcement of Laws*. *Journal of Political Economy*. 1970. Vol. 78, № 3. P. 526–536.

¹⁴ Buscaglia E., Dakolias M. *Comparative International Study of Court Performance Indicators*. Washington : World Bank, 1999. 45 p.

¹⁵ Зінухова В. М. *Щодо обставин непереборної сили під час воєнного стану. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лют. 2023 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внут. справ, 2023. 604 с. С. 162–165.

¹⁶ World Justice Project. *Rule of Law Index*. 2023. URL: <https://worldjusticeproject.org>.

наявність чітких стратегій розвитку та ефективних механізмів контролю визначають здатність системи адаптуватися до сучасних викликів. У цьому аспекті особливого значення набуває впровадження принципів належного врядування, зокрема прозорості, підзвітності, ефективності та орієнтації на результат^{17 18 19}.

Сучасні тенденції розвитку публічного управління свідчать про необхідність переходу від традиційних адміністративних моделей до більш гнучких та інноваційних підходів, заснованих на використанні інформаційних технологій, аналітики даних та цифрових платформ. Цифровізація кримінальної юстиції відкриває нові можливості для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, зокрема шляхом автоматизації процесів, використання електронних доказів, створення інтегрованих інформаційних систем та забезпечення оперативного обміну інформацією між різними суб'єктами.

Водночас впровадження цифрових технологій потребує належного нормативно-правового забезпечення, а також врахування ризиків, пов'язаних із захистом персональних даних, кібербезпекою та можливими зловживаннями. У цьому контексті управлінський аспект набуває особливої ваги, оскільки саме від ефективності управління залежить успішність інтеграції інновацій у діяльність системи кримінальної юстиції²⁰.

В умовах воєнного стану значно ускладнюється функціонування державних інститутів, що зумовлює необхідність адаптації управлінських підходів до нових реалій. Зростає потреба у швидкому прийнятті рішень, гнучкості організаційних структур, посиленні координації між різними органами державної влади та забезпеченні ефективного використання наявних ресурсів. При цьому важливим є збереження балансу між оперативністю дій та дотриманням принципів верховенства права.

Особливого значення набуває також проблема взаємодії між різними елементами системи кримінальної юстиції. Недостатній рівень координації між правоохоронними органами, прокуратурою, судами та іншими інституціями може призводити до дублювання функцій, втрати інформації та зниження ефективності правозастосування. У цьому контексті управлінські рішення мають бути спрямовані на забезпечення інтегрованого підходу до функціонування системи, що передбачає узгодженість дій, обмін інформацією та спільне планування діяльності.

Крім того, важливим є врахування людського фактору, зокрема рівня професійної підготовки кадрів, їх мотивації, доброчесності та психологічної стійкості. Умови воєнного стану створюють додаткові навантаження на

¹⁷ Stigler G. J. The Optimum Enforcement of Laws. *Journal of Political Economy*. 1970. Vol. 78, № 3. P. 526–536.

¹⁸ OECD. Public Integrity Handbook. Paris : OECD Publishing, 2020. 120 p.

¹⁹ Kaliuha K., Deiev M., Voronova O., Zinukhova V., Yerenko D., Shalko M. Financial aspects of healthcare offenses. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2025. № 5 (64). P. 639–652.

²⁰ United Nations Office on Drugs and Crime. Education for Justice (E4J) University Module Series: Crime Prevention and Criminal Justice. Vienna : UNODC, 2018. URL: <https://www.unodc.org/e4j/ar/crime-prevention-criminal-justice/module-11/advanced-reading.html>.

працівників системи кримінальної юстиції, що може впливати на якість виконання ними своїх функцій. Відтак, ефективне управління персоналом, включаючи підвищення кваліфікації, забезпечення належних умов праці та формування високих етичних стандартів, є важливою складовою підвищення ефективності системи²¹.

Таким чином, економічні та управлінські фактори відіграють визначальну роль у функціонуванні системи кримінальної юстиції в умовах сучасних викликів. Їх комплексний аналіз дозволяє виявити ключові проблеми та визначити напрями їх вирішення, що, у свою чергу, сприяє формуванню ефективної, адаптивної та стійкої системи кримінальної юстиції, здатної забезпечити належний рівень правопорядку та захисту прав людини навіть у найбільш складних умовах.

3. Правові механізми та перспективи розвитку кримінальної юстиції в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів

Сучасний етап розвитку кримінальної юстиції України характеризується поєднанням двох потужних векторів трансформації – функціонування в умовах воєнного стану та поступової інтеграції до європейського правового простору. Така подвійна детермінованість зумовлює необхідність комплексного переосмислення правових механізмів забезпечення правопорядку, адаптації інституційної структури та формування нових підходів до правозастосування^{22 23}.

Воєнний стан як особливий правовий режим істотно впливає на функціонування кримінальної юстиції, змінюючи як нормативну базу, так і практику її застосування. Зокрема, спостерігається розширення криміналізації окремих діянь, пов'язаних із посяганнями на національну безпеку, громадський порядок, економічну стабільність держави, а також посилення відповідальності за правопорушення у стратегічно важливих сферах^{24 25}. Водночас виникає необхідність забезпечення балансу між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням фундаментальних прав і свобод людини, що є однією з ключових вимог правової держави^{26 27 28}.

²¹ World Bank. World Development Report 2017: Governance and the Law. Washington : World Bank, 2017. 295 p.

²² Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

²³ European Commission. Ukraine 2023 Report. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>.

²⁴ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

²⁵ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах воєнного стану : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

²⁶ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

²⁷ European Convention on Human Rights. Rome, 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf.

²⁸ Зінхуова В. М. Що до обставин непереборної сили під час воєнного стану. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лют. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 604 с. С. 162–165.

Правові механізми, які застосовуються в умовах воєнного стану, повинні бути не лише оперативними, але й легітимними, пропорційними та обґрунтованими. Надмірна криміналізація або необґрунтоване розширення дискреційних повноважень правоохоронних органів може призвести до зловживань, порушення принципу верховенства права та втрати довіри до державних інституцій. У зв'язку з цим важливого значення набуває вдосконалення механізмів парламентського, судового та громадського контролю за діяльністю органів кримінальної юстиції^{29 30 31}.

Паралельно із викликами воєнного характеру, Україна продовжує реалізацію курсу на європейську інтеграцію, що передбачає гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу та впровадження європейських стандартів у сфері кримінальної юстиції³². Це стосується як матеріального кримінального права, так і кримінального процесу, організації судової влади, діяльності правоохоронних органів та системи виконання покарань^{33 34}.

Європейські стандарти базуються на таких фундаментальних принципах, як верховенство права, незалежність суду, справедливий судовий розгляд, презумпція невинуватості, пропорційність покарання та повага до прав людини³⁵. Їх імплементація вимагає не лише формального закріплення відповідних норм у законодавстві, але й реального забезпечення їх дотримання на практиці. У цьому контексті особливого значення набуває підвищення якості правозастосовної діяльності, формування єдиної судової практики та забезпечення належного рівня професійної підготовки кадрів^{36 37}.

Важливим напрямом розвитку кримінальної юстиції є також удосконалення кримінально-правової політики з урахуванням сучасних викликів, зокрема економічних, технологічних та безпекових. Зростання ролі економічних правопорушень, кіберзлочинності, злочинів у сфері охорони здоров'я та використання новітніх технологій вимагає адаптації правових механізмів

²⁹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

³⁰ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. Strasbourg : Council of Europe, 2016. URL: <https://www.venice.coe.int>.

³¹ World Justice Project. Rule of Law Index 2023. URL: <https://worldjusticeproject.org>.

³² European Commission. Ukraine 2023 Report. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>.

³³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

³⁴ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Judicial Systems – Efficiency and Quality of Justice. Strasbourg : Council of Europe, 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej>.

³⁵ European Convention on Human Rights. Rome, 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf.

³⁶ Council of Europe. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a fair trial). Strasbourg, 2023. URL: <https://www.echr.coe.int>.

³⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. Strasbourg : Council of Europe, 2016. URL: <https://www.venice.coe.int>.

до нових форм злочинної діяльності³⁸. Це передбачає як удосконалення законодавства, так і розвиток інституційної спроможності відповідних органів.

Не менш важливим є впровадження сучасних технологій у діяльність системи кримінальної юстиції. Цифровізація судових процесів, використання електронних доказів, створення єдиних інформаційних систем, застосування аналітичних інструментів та елементів штучного інтелекту сприяють підвищенню ефективності, прозорості та оперативності правозастосування³⁹⁴⁰. Водночас ці процеси потребують належного нормативно-правового регулювання та забезпечення кібербезпеки.

Особливу роль у розвитку кримінальної юстиції відіграє інституційна спроможність держави, яка визначається рівнем організації, координації та ефективності діяльності відповідних органів. У цьому контексті важливим є удосконалення системи управління, впровадження стратегічного планування, підвищення рівня міжвідомчої взаємодії та забезпечення прозорості діяльності органів кримінальної юстиції^{41 42 43}.

З урахуванням викладеного, перспективи розвитку кримінальної юстиції в Україні мають базуватися на поєднанні правових, економічних та управлінських підходів, що забезпечить її стійкість до сучасних викликів та здатність до подальшого розвитку.

До ключових напрямів удосконалення доцільно віднести: нормативне забезпечення балансу між безпекою та правами людини; посилення інституційного контролю та підзвітності; гармонізацію законодавства із європейськими стандартами; розвиток цифрової інфраструктури кримінальної юстиції; підвищення професійної компетентності кадрів; впровадження аналітичних та ризик-орієнтованих підходів до протидії злочинності.

Реалізація зазначених напрямів дозволить сформувати ефективну, адаптивну та орієнтовану на європейські стандарти систему кримінальної юстиції, здатну забезпечити належний рівень правопорядку навіть в умовах воєнного стану та постійних трансформацій суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що сучасна система кримінальної юстиції України перебуває у стані глибокої трансформації,

³⁸ Kaliuha K., Deiev M., Voronova O., Zinukhova V., Yerenko D., Shalko M. Financial aspects of healthcare offenses. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2025. № 5 (64). P. 639–652.

³⁹ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). *European Judicial Systems – Efficiency and Quality of Justice*. Strasbourg : Council of Europe, 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej>.

⁴⁰ United Nations Office on Drugs and Crime. *Handbook on Criminal Justice Responses to Terrorism*. Vienna : UNODC, 2009. URL: <https://www.unodc.org>.

⁴¹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). *Rule of Law Checklist*. Strasbourg : Council of Europe, 2016. URL: <https://www.venice.coe.int>.

⁴² European Commission. *Ukraine 2023 Report*. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>.

⁴³ United Nations Office on Drugs and Crime. *Crime Prevention and Criminal Justice Reform in Ukraine*. URL: <https://www.unodc.org>.

зумовленої як внутрішніми соціально-економічними процесами, так і зовнішніми викликами, пов'язаними з воєнним станом та євроінтеграційними прагненнями держави. У цих умовах кримінальна юстиція функціонує не лише як правовий механізм протидії злочинності, але і як складна багаторівнева система, ефективність якої визначається взаємодією правових, економічних та управлінських чинників.

Насамперед встановлено, що воєнний стан суттєво трансформує як нормативно-правову базу, так і практику функціонування кримінальної юстиції. Розширення криміналізації окремих діянь, посилення відповідальності за правопорушення, що становлять загрозу національній безпеці, а також не обхідність оперативного реагування на нові види злочинності формують нову модель правозастосування. Водночас такі зміни вимагають належного нормативного обґрунтування, чітких меж застосування та ефективних механізмів контролю з метою недопущення порушень прав людини та зловживань владними повноваженнями.

Доведено, що ключовою умовою ефективності кримінальної юстиції є забезпечення балансу між інтересами держави у сфері безпеки та необхідністю дотримання фундаментальних прав і свобод людини. У цьому контексті особливого значення набуває реалізація принципу верховенства права, який виступає базовою гарантією легітимності діяльності органів кримінальної юстиції та довіри суспільства до них. Недотримання цього балансу може призвести до делегітимації правових інститутів і зниження ефективності боротьби зі злочинністю.

Обґрунтовано, що євроінтеграційні процеси відіграють системоутворюючу роль у модернізації кримінальної юстиції України. Імплементация європейських стандартів, зокрема у сфері прав людини, судочинства та діяльності правоохоронних органів, сприяє підвищенню якості правового регулювання та правозастосовної практики. При цьому важливо забезпечити не формальне запозичення норм, а їх реальну адаптацію до національних умов, що передбачає врахування специфіки правової системи України та актуальних викликів, зокрема пов'язаних із воєнним станом.

Встановлено, що сучасні виклики, включаючи економічну нестабільність, зростання ролі фінансових правопорушень, розвиток цифрових технологій та трансформацію соціальних відносин, потребують застосування міждисциплінарного підходу до формування кримінально-правової політики. Інтеграція правових, економічних та управлінських підходів дозволяє забезпечити більш глибоке розуміння причин і умов злочинності, а також сформувати ефективні механізми її попередження та протидії.

Особливу увагу приділено ролі інституційної спроможності та ефективного публічного управління у функціонуванні системи кримінальної юстиції. Встановлено, що якість управлінських рішень, рівень координації між суб'єктами кримінальної юстиції, ефективність використання ресурсів та впровадження сучасних технологій безпосередньо впливають на результативність правозастосування. У цьому контексті важливим є впровадження принципів належного врядування, підвищення прозорості діяльності органів влади та забезпечення їх підзвітності суспільству.

Таким чином, розвиток кримінальної юстиції в Україні має здійснюватися на основі комплексного підходу, який поєднує правові, економічні та управлінські інструменти. Лише за умови їх узгодженого застосування можливо забезпечити ефективне функціонування системи кримінальної юстиції, її адаптацію до сучасних викликів та відповідність європейським стандартам. Це, у свою чергу, сприятиме зміцненню правопорядку, підвищенню рівня захисту прав людини та формуванню довіри до державних інституцій.

Результати проведеного дослідження дають підстави сформулювати комплекс практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності функціонування системи кримінальної юстиції України в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, економічної нестабільності та євроінтеграційних процесів. Їх реалізація має ґрунтуватися на поєднанні правових, економічних і управлінських інструментів, що забезпечить системний і збалансований розвиток відповідних інституцій.

Передусім актуальним є удосконалення кримінального законодавства з урахуванням новітніх тенденцій розвитку злочинності. Йдеться про необхідність своєчасної адаптації норм кримінального права до сучасних викликів, зокрема у сфері економічних правопорушень, кіберзлочинності, злочинів у фінансовій та цифровій сферах. Законодавчі зміни повинні бути системними, внутрішньо узгодженими та спрямованими не лише на посилення відповідальності, але й на підвищення превентивного потенціалу кримінального права, забезпечення його ефективності та передбачуваності.

Важливим напрямом є забезпечення належного контролю за діяльністю правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану, коли розширення повноважень може створювати ризики зловживань. У цьому контексті необхідно посилити механізми парламентського, судового та громадського контролю, забезпечити прозорість діяльності відповідних органів, а також удосконалити процедури притягнення до відповідальності за порушення законності. Це сприятиме зміцненню довіри суспільства до інститутів кримінальної юстиції та забезпеченню дотримання принципу верховенства права.

Не менш важливою є активізація процесів імплементації європейських стандартів у сфері кримінальної юстиції. Це передбачає не лише формальне приведення законодавства у відповідність до міжнародних вимог, але й забезпечення їх реального застосування у правозастосовній практиці. Особливу увагу слід приділити гарантіям прав людини, забезпеченню справедливого судового розгляду, незалежності судової влади та ефективності механізмів захисту прав і свобод. У цьому аспекті доцільним є використання кращих практик держав-членів Європейського Союзу з урахуванням національних особливостей.

Суттєвого значення набуває розвиток цифровізації кримінальної юстиції як одного з ключових напрямів її модернізації. Впровадження електронного судочинства, створення єдиних інформаційних систем, використання аналітичних інструментів та сучасних технологій обробки даних дозволяє підвищити ефективність, прозорість та оперативність діяльності органів кримінальної юстиції. Водночас ці процеси повинні супроводжуватися належним нормативно-правовим забезпеченням, а також гарантіями захисту інформації та персональних даних.

Особливу увагу слід приділити підвищенню рівня професійної підготовки кадрів, що функціонують у системі кримінальної юстиції. Сучасні виклики вимагають від фахівців не лише глибоких юридичних знань, але й розуміння економічних процесів, навичок управління, роботи з інформаційними технологіями та аналітичного мислення. У зв'язку з цим доцільним є впровадження міждисциплінарних освітніх програм, системи безперервного професійного розвитку, а також підвищення стандартів доброчесності та етичної поведінки.

Окремим напрямом є оптимізація управлінських процесів у системі кримінальної юстиції. Це передбачає впровадження сучасних методів стратегічного планування, удосконалення механізмів координації між різними органами, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень та орієнтацію на досягнення конкретних результатів. Важливим є також розвиток системи оцінки ефективності діяльності органів кримінальної юстиції на основі чітких показників та критеріїв.

Не менш значущим є забезпечення ефективного використання ресурсів у системі кримінальної юстиції. В умовах обмеженості фінансових можливостей держави особливої актуальності набуває впровадження економічного аналізу, який дозволяє оцінювати витрати та результати діяльності, визначати пріоритетні напрями фінансування та підвищувати загальну ефективність функціонування системи. Рациональне управління ресурсами сприятиме не лише підвищенню результативності, але й зміцненню інституційної спроможності кримінальної юстиції.

Отже, реалізація запропонованих рекомендацій дозволить забезпечити комплексне вдосконалення системи кримінальної юстиції України, підвищити її адаптивність до сучасних викликів та наблизити до європейських стандартів. Це, у свою чергу, сприятиме зміцненню правопорядку, підвищенню рівня захисту прав людини та формуванню ефективної, прозорої та стійкої системи кримінальної юстиції.

АНОТАЦІЯ

У роботі здійснено комплексне наукове дослідження трансформації системи кримінальної юстиції України в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, соціально-економічних змін та євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано доцільність застосування міждисциплінарного підходу, який передбачає інтеграцію правових, економічних та управлінських аспектів для всебічного аналізу функціонування кримінальної юстиції.

Розкрито теоретико-методологічні засади міждисциплінарного підходу, зокрема значення системного, функціонального, інституційного, економічного та управлінського аналізу у дослідженні кримінальної юстиції як складної соціальної системи. Визначено, що сучасна кримінальна юстиція не обмежується виключно правовими механізмами, а функціонує у тісному взаємозв'язку з економічними процесами та публічним управлінням.

Проаналізовано вплив економічних факторів на формування злочинності, зокрема роль фінансово-економічної нестабільності, ресурсних обмежень та трансформації господарських відносин. Обґрунтовано значення економічного аналізу права як інструменту підвищення ефективності кримінально-правової

політики. Досліджено управлінські аспекти функціонування системи кримінальної юстиції, включаючи питання координації діяльності органів, стратегічного планування, цифровізації та впровадження сучасних управлінських технологій.

Особливу увагу приділено аналізу правових механізмів функціонування кримінальної юстиції в умовах воєнного стану, зокрема розширенню криміналізації, посиленню відповідальності за злочини проти національної безпеки та необхідності забезпечення балансу між інтересами держави і правами людини. Визначено основні напрями імплементації європейських стандартів у сфері кримінальної юстиції, включаючи забезпечення верховенства права, справедливо-го судового розгляду та незалежності судової влади.

За результатами дослідження сформульовано висновки та практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення кримінального законодавства, підвищення ефективності управління, розвиток цифровізації, зміцнення інституційної спроможності та забезпечення раціонального використання ресурсів. Обґрунтовано, що подальший розвиток кримінальної юстиції України має здійснюватися на основі комплексного міждисциплінарного підходу, який забезпечить її адаптивність до сучасних викликів та відповідність європейським стандартам.

Ключові слова: кримінальна юстиція, міждисциплінарний підхід, воєнний стан, євроінтеграція, економічні фактори, публічне управління, цифровізація, кримінально-правова політика, верховенство права, інституційна спроможність.

Література

1. Becker G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968. Vol. 76. № 2. P. 169–217.
2. Bohatyrova O. Criminological Analysis and its Economic Aspect of the Crime Rate in Ukraine. *International Journal of Management*. Volume 11. Issue 5. 2020. P. 1214–1224. URL: https://iaeme.com/Home/article_id/IJM_11_05_109.
3. Buscaglia E., Dakolias M. Comparative International Study of Court Performance Indicators. Washington : World Bank, 1999. 45 p.
4. Council of Europe. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a fair trial). Strasbourg. 2023. URL: <https://www.echr.coe.int>.
5. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. Strasbourg : Council of Europe, 2016. URL: <https://www.venice.coe.int>.
6. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Judicial Systems – Efficiency and Quality of Justice. Strasbourg : Council of Europe, 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej>.
7. European Commission. Ukraine 2023 Report. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>.
8. European Convention on Human Rights. Rome, 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf.
9. Firearms control as an element of criminological security in the concept of transitional justice for Ukraine. *Публічне право*. № 171. С. 195–221. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/803>.

10. Foglesong T., Solomon P. Crime, Criminal Justice and Criminology in Post-Soviet Ukraine. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/crime-criminal-justice-and-criminology-post-soviet-ukraine>.
11. Garoupa N. Economic Analysis of Law. New York : Aspen Publishers, 2009. 286 p.
12. Kaliuha K., Deiev M., Voronova O., Zinukhova V., Yerenko D., Shalko M. Financial aspects of healthcare offenses. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2025. № 5 (64). P. 639–652.
13. Kolodyazhny M. Criminological System of Ukraine: Features, Concept, Structure. *Проблеми законності*. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/341776>.
14. Mirta B. Gordon, J. R. Iglesias, Viktoriya Semeshenko, J.-P. Nadal. Crime and punishment: the economic burden of impunity. URL: <https://arxiv.org/abs/0710.3751>.
15. OECD. Public Integrity Handbook. Paris : OECD Publishing, 2020. 120 p.
16. Stigler G. J. The Optimum Enforcement of Laws. *Journal of Political Economy*. 1970. Vol. 78, № 3. P. 526–536.
17. Transparency International. *Corruption Perceptions Index*. 2023. URL: <https://www.transparency.org>.
18. United Nations Office on Drugs and Crime. Crime Prevention and Criminal Justice Reform in Ukraine. URL: <https://www.unodc.org>.
19. United Nations Office on Drugs and Crime. Education for Justice (E4J) University Module Series: Crime Prevention and Criminal Justice. Vienna : UNODC, 2018. URL: <https://www.unodc.org/e4j/ar/crime-prevention-criminal-justice/module-11/advanced-reading.html>.
20. United Nations Office on Drugs and Crime. Handbook on Criminal Justice Responses to Terrorism. Vienna : UNODC, 2009. URL: <https://www.unodc.org>.
21. World Bank. World Development Report 2017: Governance and the Law. Washington : World Bank, 2017. 295 p.
22. World Justice Project. Rule of Law Index 2023. URL: <https://worldjusticeproject.org>.
23. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2113-IX. Рада. Верховна Рада України. Законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>
24. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. Рада. Верховна Рада України. Законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
25. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Рада. Верховна Рада України. Законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
26. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Рада. Верховна Рада України. Законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
27. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

28. Зінухова В. М. Щодо обставин непереборної сили під час воєнного стану. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лют. 2023 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 604 с. (С. 162-165).

29. Зінухова В. М., Великий О. В. Актуальні питання правового регулювання. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2024. № 4(131). 316 с. (С. 174-183).

Information about the author:

Zinukhova Viktoriia Mykhailivna,

Ph.D., teacher of the Department
civil, administrative and financial law

Institute of Economics and Law

Classic Private University

70 b, Universytetska st., Zaporizhzhia, 69002, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7548-8448>